

Rapport
Projektbeställare: För- och grundskolenämnden
Datum: 2020-11-18

Utvärdering av uppdragsutbildningen Från barnskötare till förskollärare

Infoga en bild genom att välja **Bild på startsida**
på fliken **Österåkers kommun**

Innehåll

1. Bakgrund.....	3
2. Genomförande.....	3
2.1 Urval	3
2.2 Validering	4
2.3 Studietakt.....	5
2.4 Uppdragsutbildningens inledande år	5
2.5 Uppdragsutbildningens organisation förändras	5
3. Utvärdering.....	6
3.1 Långsiktiga effekter	6
3.2 Kvalitet i utbildningen och genomslag i verksamheten.....	8
3.2.1 Studenternas utvärdering.....	8
3.2.2 Rektorerens utvärdering.....	9
3.3 Budget.....	10
3.4 Sammanfattning.....	11
4. Erfarenheter.....	11
5. Källor och bilagor	12

I. Bakgrund

Under hösten 2020 slutförs uppdragsutbildningen Barnskötare till förskollärare som pågått sedan 2017. Avslutet föranleder en beskrivning av hur utbildningen har fortskridit liksom en utvärdering av uppdraget.

Uppgifter om låg behörighet hade identifierats i Skolnämndens verksamhetsberättelser under flera år varför Skolnämnden 2017 fick i uppdrag att utreda förutsättningarna för en utbildning i syfte att öka behörigheten i förskolan (Diarienummer KS 2016/0250).

Dåvarande Skolförvaltning initierade ett samarbete med ett lärosäte för kompetenshöjande insatser med målet att komma igång med en utbildningsinsats våren 2017.

I planeringsarbetet samverkade dåvarande utbildningsdirektör med Uppsala universitet. Även representant för Pedagogcentrum och annan personal på utbildningsförvaltningen deltog i arbetet.

Pedagogcentrum föreslogs vara centrum för fortbildningsinsatsen. Utbildningen skulle till största del bedrivas utifrån enhetens utbildningslokaler, dessutom erbjöds rum för studenter vid självstudier. Utbildningen startade hösten 2017 men det dröjde innan skriftligt avtal tecknades.

Österåkers kommun var en av de första kommunerna att genomföra en satsning likt denna, det vill säga en uppdragsutbildning där en kommun samarbetar med ett lärosäte. Många kommuner har sedan dess följt i Österåkers fotspår. En effekt av att beträda ”oprövad mark” innebar emellertid risker vilket både kommunen och lärosätet var medvetna om. Förväntad effekt och avkastning bedömdes dock vara gynnsam ur ett framtidsperspektiv för utbildningen i Österåker.

2. Genomförande

2.1 Urval

Uppdragsutbildningen erbjöds tillsvidareanställda barnskötare på förskolor i Österåkers kommun. Ett beskrivande dokument skickades ut till samtliga förskoleenheter i Österåker (se bilaga 2). Utbildningsförvaltningen fick in 57 intresseanmälningar och överenskommelsen med universitetet innebar plats för 40 studenter. Fördelningen av platser utgick från andelen fristående och

kommunala förskolor. Av de 40 platserna erbjöds 60% till de kommunala förskolorna och 40% till de fristående enheterna. Antal platser per förskola baserades på förskolans storlek, vilket innebar att vissa förskolor fick en plats, medan andra kunde få två eller tre.

Förskolestorlek	Max antal studenter
Under 50 barn	1 Plats
Över 50 barn	2 platser
Över 90 barn	3 platser

Rektorer på respektive förskola ansvarade för att välja ut lämpliga kandidater utifrån ovan förutsättningar. Parametrar som vägdes in var, enligt skolchefen för de kommunala skolorna, rektors förutsättning att stötta studerande medarbetare, att medarbetaren hade tillräckliga förkunskaper för att kunna tillgodogöra sig utbildningen samt aktuell förskolas behov av ytterligare förskollärare.

2.2 Validering

När studenterna valts ut påbörjades ett stort arbete för att validera deras kunskaper. Valideringen sköttes helt av Uppsala universitet och utgjorde grunden för hur utbildningen skulle formas. De teoretiska delarna av utbildningen kunde ej valideras. Efter genomförd validering konstaterades att utbildningen skulle genomföras på deltid under tre år. Initialt hade dock representanter från Uppsala universitet talat om ett genomförande på cirka två år. För det ordinarie förskolläraryrket gäller tre års heltidsstudier.

Ett dokument med information om vad det innebär att läsa på uppdragsutbildning skickades till studenterna (bilaga 1). Där framgick bland annat att uppdragsutbildningen som form skiljer sig åt från ordinarie studier eftersom förankringen på en förskola och barnskötarerfarenheten ger goda förutsättningar att ta till sig teoretiska moment i praktiken. Både likheter och olikheter listades, där den viktigaste likheten var att studenterna läste samma kurser och hade samma kursmål och krav på examination som studenter på ordinarie program. Den största skillnaden från det ordinarie förskolläraryrket var att studenten studerade och arbetade samtidigt. Dokumentet innehåller också sådant som kom att visa sig inte stämma med verkligheten, bland annat att studenterna hade möjlighet att höja eller sänka studietakten och att österåkerstudenterna skulle ha individuella studieplaner under hela studietiden.

2.3 Studietakt

Utbildningens studietakt gav utrymme för att studenten kunde fortsätta arbeta. De flesta valde att arbeta deltid, oftast kring 80 procent. Förskolorna ersattes, utöver litteratur och resekostnader, för vikarier vid obligatoriska träffar med utbetalning två gånger per år. Andra typer av överenskommelser mellan rektor och student kan ha träffats, dock utan utbildningsförvaltningens vetskap.

2.4 Uppdragsutbildningens inledande år

Av de 40 utvalda studenterna påbörjade 36 sina studier. Det gavs inga garantier för att studenten skulle erhålla en tjänst som förskollärare efter genomgången utbildning. Inte heller garanterade den blivande förskolläraren att stanna på aktuell förskola. I det fall en förskollärare bytte tjänst till en annan förskola inom kommunen hade dock barnskötaren rätt att fortsätta på uppdragsutbildningen.

Under det första året som uppdragsutbildningen pågick förlades studierna till Österåker. Vissa kurser planerades och genomfördes dessutom av Pedagogcentrums personal inom exempelvis specialpedagogik och estetik där fokus låg på praktisk tillämpning. Utöver tillhandahållandet av lokal och vissa kursledare ansvarade även Pedagogcentrum för iordningsställande av lokal för Uppsalas utbildningstillfällen, logistik och kursmaterialinköp. All kontakt med studenterna hade dock Uppsala universitet själva.

2.5 Uppdragsutbildningens organisation förändras

När det första året hade slutförts avslutade dåvarande studierektor på Uppsala universitet sitt uppdrag och det uppdragades, för universitetets del, att det inte fanns annat än ett muntligt avtal. En ny programansvarig tillsattes och därtill en omorganisation. Avtal tecknades mellan universitetet och Österåkers kommun med ett antal förändringar:

- Alla utbildningsdagar kom att genomföras i Uppsala, vilket ställde krav på studenterna att resa till och från universitetet.
- Pedagogcentrums del i utbildningen begränsades till kontakt med universitetet, viss kontakt med studenterna, inköp och utdelning av litteratur samt hantering av vikarieersättning för förskolorna under de obligatoriska kurstillfällena. Alla kurser skulle således genomföras i Uppsala universitets regi.
- För att kompensera för studenternas resor erbjöds reseersättning.

Utbildningsförvaltningen såg även över möjligheten att skriva avtal med annat lärosäte för att undvika resor till och från Uppsala, men kunde konstatera att det inte hade varit ekonomiskt fördelaktigt för utbildningsförvaltningen. Inte heller för studenterna hade ett annat lärosäte varit fördelaktigt eftersom det

fanns risk för förlängd studietid till följd av olika lärosätens sätt att organisera programmen.

Kursavgiften som utbildningsförvaltningen betalade till Uppsala universitet, som var anpassad till de förutsättningar som gällde för det första året, bestod trots förändringarna och de ökade kostnaderna för lärosätet.

Under det andra och tredje året genomfördes således uppdragsutbildningen i Uppsala, förutom det sista halvåret som till följd av Corona-pandemin gavs helt digitalt. Studenterna reste till och från universitetet och blev efterhand väldigt självständiga. Pedagogcentrums roll kom att bli rent administrativ.

Den 21 oktober 2020 examinerades 20 studenter. Ytterligare två förväntas ta sin examen i slutet av november. Därutöver läser fyra enligt annan studietakt och fortsätter sina studier under kommande år. Totalt 26 av de 36 barnskötare som påbörjade sin förskollärarytbildning hösten 2017 förväntas ta examen som förskollärare. Avbrutna studier och avhopp är inget ovanligt på universitet och högskola, särskilt när det gäller utbildning inom förskola och skola. Av de studenter som påbörjar sin utbildning på ordinarie förskollärarytbildning, hoppar 19 procent av under det första året.¹ I Österåker, där studenterna studerade och arbetade parallellt och där studenterna behövde avsluta sin utbildning i det fall hen avslutade sin anställning i Österåker (kanske till följd av flytt), ligger avhoppet på 28 procent under hela studieperioden. Det är ett gott resultat, vilket även Uppsala universitet vittnar om.

3. Utvärdering

3.1 Långsiktiga effekter

I den reviderade läroplanen för förskolan (Lpfö18) förtydligas förskollärares ansvar.² Förskollärarna har, förutom att ge omsorg, ett ansvar att stötta barnet utifrån läroplanens målområden. I undervisningsuppdraget har förskolläraren ett särskilt ansvar för det pedagogiska innehållet i undervisningen och för att det målinriktade arbetet främjar barns utveckling och lärande. Förskollärare har därmed ett särskilt ansvar i utbildningen som arbetslaget genomför gemensamt.

Skolverket har publicerat ett utdrag ur forskningssammanställningen ”Investing in Our Future: The Evidence Base on Preschool Education” som bland annat konstaterar att barn som går i förskolor som stimulerar dem socialt,

---

¹ <https://www.svd.se/rapport-skyhoga-avhopp-fran-lararutbildning>

² Läroplan för förskolan 2018

emotionellt, kognitivt och kunskapsmässigt har bättre framtidsutsikter.³ Vidare visar sammanställningen att barn som går i kvalitativt bra förskolor i genomsnitt visar större självsäkerhet, är mindre blyga och har mindre uppmärksamhetsproblem när de börjar skolan. Här beskrivs förskollärarnas arbetssätt som avgörande – att ta en aktiv roll i barnens lärande och ha en tydlig bild av deras lärande. Att öka andelen förskollärare i kommunen borgar således för att undervisningsuppdraget upprätthålls och ger våra barn goda förutsättningar att nå målen med sin utbildning, inte bara under hens tid i förskolan utan även framgent.

Uppdragsutbildningens huvudsakliga mål, som återfinns i budget 2017, var att öka andelen behöriga förskollärare i Österåkers kommun. Eftersom uppdragsutbildningen precis avslutats ser vi dock ännu inte effekterna av insatsen. Däremot kan en simulering av antal förskollärare i kommunen för 2020/2021 göras utifrån antagandet att alla de barnskötare som erhållit en förskollärarexamen får en tjänst som förskollärare inom Österåker samtidigt som det totala antalet anställda i förskolan ligger konstant. Nedan tabell visar på detta räkneexempel och *ska endast ses som en fingervisning*.

	Österåker				
	2016	2017	2018	2019	2020*
Anställda, andel (%) heltidstjänster med förskollärarexamen	29	26	28	26	32
Antal förskollärare med Heltidstjänster med förskollärarexamen	107	100	111	113	139
Anställda, antal heltidstjänster totalt	369	384	397	436	436
Stockholms län					
Anställda, andel (%) heltidstjänster med förskollärarexamen	26	28	28	28	28
Riket totalt					
Anställda, andel (%) heltidstjänster med förskollärarexamen	39	40	40	40	40

*Prognos för 2020 i det fall samtliga studenter får sin examen och en tjänst i Österåkers kommun, samtidigt som det totala antalet anställda inom förskolan i Österåker fortsatt ligger på 2019 års nivåer.

³ Vanja Lozic. Stora vinster för barn i förskolor med hög kvalitet. 2020

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/stora-vinster-for-barn-i-forskolor-med-hog-kvalitet>

3.2 Kvalitet i utbildningen och genomslag i verksamheten

Utbildningsförvaltningen har under hösten 2020 formulerat frågor till de som deltagit i insatsen för att få syn på den upplevda effekten av uppdragsutbildningen. De utvärderande frågorna formulerades både utifrån studenternas och rektorernas perspektiv. Svarsfrekvensen är dessvärre relativt låg, men vi ser ändå gemensamma faktorer i de svar vi samlat in från student och rektor.

3.2.1 Studenternas utvärdering

Studenternas utvärdering visar följande, (ca 60% svarsfrekvens):

Utvärderingen visar att studenterna upplever fullgott stöd från sina respektive rektorer samt fullgott stöd från universitetet.

Studenterna är mycket positiva till kursernas innehåll samt deras relevans för utbildningen. Samtliga upplever också att de haft nytta av studierna i deras arbete. Bland annat genom deras ökade bidrag i delarna kring vetenskapligt förankrad praktik, fördjupad kunskap i barnsyn, ökad yrkesstolthet samt utvecklat synsätt och engagemang genom teoretisk förankring och beprövad erfarenhet.

Studenterna upplever att kvalitén på verksamheterna (utbildningen i förskolan) har ökat med anledning av deras fördjupade medvetenhet i sitt uppdrag, kunskap ur aktuell forskning, diskussioner och reflektioner som kommer barngrupperna till gagn i den dagliga praktiken, i implementeringen av nya arbetssätt samt ökad kunskap och förståelse för utbildningsuppdraget.

Samtliga respondenter upplever i stor utsträckning att deras utbildning gett nya insikter som bidragit till den personliga professionsutvecklingen. I det dagliga arbetet upplever studenterna att studietiden har bidragit på ett positivt sätt bland annat genom nya ämneskunskaper, fördjupande reflektioner i kollegiet, att få gestalta teorier i praktiken, att de vuxit in i sin nya yrkesroll som förskollärare, att förhållningssättet jämt mot barnen samt uppdraget i praktiken har utvecklats och förfinats.

Negativa effekter av studietiden som skrivs fram av ett fåtal respondenter är upplevd stress i relationen studietid/arbetstid samt den frånvaro som studierna medfört från ordinarie arbete.

Studenterna upplever att de organisatoriska förutsättningarna har förändrats under tidens gång. Enskilda svar tyder på att organiseringen upplevs på olika sätt beroende på de individuella förutsättningarna hos varje student. Bland annat framlyfts den förändrade geografiska utgångspunkten. Detta med avseende att det fanns en muntlig kommunikation om att stora delar av fortbildningstillfällena skulle ske lokalt men vid skifte av ansvarig på Uppsala universitet så beslutades att studenterna istället skulle utgå med studierna på plats i Uppsala. Med anledning av Pedagogcentrums förändrade roll upplevs stödet från Pedagogcentrum varierat.

Om man lyfter ut enskilda svar för närmare granskning så framkommer att olika lärdomar att ta med från satsningen framöver kan vara att beakta:

- Att studenterna önskar utökad tid från verksamheten för studier.
- En önskad tydlighet i organiseringen och förutsättningarna i en uppdragsutbildning.
- Att förutsättningarna ska vara likvärdiga inom kommunens förskolor oavsett huvudman.
- Se över hur förändrade förutsättningar på individnivå kan komma att påverka möjligheten att delta/fortsätta vid uppdragsutbildning samt kommunicera detta innan uppstart.

3.2.2 Rektorerens utvärdering

Rektorerens utvärdering visar följande, (ca 50% svarsfrekvens).

Rektorer uppger i utvärdering att verksamheten har påverkats positivt i bemärkelse ökad kunskap genom studentens studier, vilket bidragit till en generell kvalitetshöjning av utbildningen i förskolan. Alla rektorer upplever att uppdragsutbildningen lett till en kvalitetshöjning i verksamheten baserat på studentens kompetensökning, förankringen i forskning och aktuell litteratur samt bidraget till det kollegiala lärandet och den pedagogiska praktiken. Det går att likna med studenter som gör sin verksamhetsförlagda tid på en förskola (VFU-studenter), det vill säga den senaste forskningen och pålästa studenter påverkar helheten.

Bland negativa effekter nämns vikarier som en faktor, ej i ekonomisk aspekt utan snarare organisatoriskt eftersom ett stort antal barnskötare var ifrån sin arbetsplats under samma dag och tid. Att hitta vikarier för barnskötarna har således utmanat, vilket påverkat verksamheten på förskolan.

Utvärderingen visar att rektorerna upplever att ramarna kring utbildningen varit otydliga, men upplever på samma gång ett fullgott stöd från kommunen.

I dagsläget uppger fyra av sju rektorer att deras studenter innehar tjänsten förskollärare. Tre av sju rektorer uppger att de ej innehar tjänst som förskollärare vid dags dato, men kommer troligtvis att erhållas framöver.

Om man lyfter ut enskilda svar för närmare granskning så framkommer att olika lärdomar att ta med från satsningen framöver kan vara att beakta:

- tillgängligheten till vikarier,
- tydligare ramar,
- uppmärksamma/kommunicera innebörden i den belastning det kan upplevas vara att studera och samtidigt arbeta.

3.3 Budget

Ursprunglig budget angav en årlig kostnad på cirka 1 000 000 kronor, med en jämn fördelning mellan utbildningskostnad, vikarier och litteratur.

Ursprungligen angavs en kortare studietid än tre år, vilket justerades under detta första året.

Förskollärarytbildningen, budget					
	2017	2018	2019	2020	Utfall
Intäkter	323 000	0	0	0	323 000
Kostnader	743 000	1 000 000	1 000 000	-	2 743 000
Summa	420 000	1 000 000	1 000 000	-	2 420 000

*Intäkt omställningsfonden för validering

3.4 Utfall

Utbildningsförvaltningen har haft kostnader till Uppsala universitet om 575 kronor per deltagare och högskolepoäng, totalt 780 000 kronor per år då samtliga studenter följt ordinarie studietakt. Fakturering har skett två gånger årligen och har beräknats på de antal studenter som påbörjar en kurs. Initialt förlades kurser till Pedagogcentrum vilket innebar lägre kostnader för förvaltningen, men i och med de förändrade förutsättningarna under det andra året kom kostnaderna att öka. Uppsala universitet uppger att de hållit ned kostnaderna för Österåker till följd av de problem som uppstod efter omorganisationen. Enligt Magdalena Cedering, studierektor på institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier på Uppsala universitet, kostar utbildningspoängen normalt dubbelt så mycket som det Österåker fakturerats för.

Litteraturkostnaderna har årligen legat på cirka 300 000 kronor vilket är i paritet med ursprunglig budget.

Vikariekostnaderna har varit väsentligt högre än den ursprungliga beräkningen som låg på cirka 300 000 kronor årligen. Samtliga obligatoriska träffar under utbildningen har ersatts med vikarier. Under perioder har det inneburit upp till 20 procent av en tjänst vilket kostat uppemot 800 000 kronor per år.

Därtill har kostnader tillkommit för resor till och från Uppsala, vilket inte fanns med i ursprunglig budget eftersom utbildningen skulle genomföras på plats i Österåker.

Då kostnaderna, särskilt under 2019 blev mycket högre än beräknat ansökte utbildningsförvaltningen, men hjälp från HR, om medel från Omställningsfonden vid två tillfällen. Dels initialt för att finansiera valideringen (323 000 kronor), dels under 2018 då omorganisationen på Uppsala universitet fick till följd att kostnaderna för utbildningsförvaltningen ökade väsentligt (bidrag om 506 000 kronor).

Förskollärarytbildningen, utfall					
	2017	2018	2019	2020	Utfall
Intäkter	323 000	0	506 000	0	506 000
Kostnader	933 000	1 100 000	2 535 000	1 012 000*	5 257 000
Summa	610 000	1 100 000	2 029 000	1 012 000	4 751 000

*Samtliga kostnader har ännu inte belastats budget

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att uppdragsutbildningen blivit väsentligt högre än planerat. Samtidigt kan vi se att kvaliteten, enligt rektorer och studenter, ökade efter omorganisationen. Studenterna har genomfört en utbildning som håller samma kvalitet som ordinarie förskollärarytprogram.

3.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att uppdragsutbildningen med stor sannolikhet kommer att ge tydliga effekter på förskollärarytbehörigheten i kommunen. En simulerad beräkning anger att vi kan komma att öka vår behörighet från nuvarande 26 procent till 32 procent under 2021. Av de utvärderingar vi fått in uppger rektor att studenten har erbjudits, eller förväntas erbjudas, en tjänst som förskolläraryt på sin förskola när legitimation är uttagen. Det är emellertid inte förrän statistik för 2021 publiceras som vi kan se verklig effekt av uppdragsutbildningen, kopplat till förskollärarytbehörighet i förskolan.

Studenter och rektorer är samstämmiga gällande de positiva effekter studenternas studier haft på utbildningen i förskolan under de tre år som utbildningen pågått. Kopplingen till aktuell forskning, det kollegiala lärandet och en fördjupad förståelse för uppdraget är några av de positiva effekter som utvärderingen ringat in. I utvärderingen har, eller förväntas, de nya förskolläraryterna erbjudas tjänst som förskolläraryt på ”sin” förskola.

Förutsättningarna för utbildningen förändrades under vägs gång vilket utmanat både student och rektor. Bland annat förmedlades en kortare studietid än det resulterade i, resor till Uppsala universitet kom till och försvårade deltagandet för många och belastningen som studier kombinerat med arbete innebär hade kunnat framhållas tydligare. Svårigheter kring vikarieanskaffning påverkade förskolornas verksamhet under de perioder som studenterna varit frånvarande för studier, vilket i sin tur kunde verka stressande för studenterna.

Kostnaderna för utbildningen har blivit väsentligt högre till följd av en förändrad organisation på Uppsala universitet, men kan även härröras till de högre utgifterna för vikarier som utbildningen inneburit. Medlen har finansierats inom ram.

4. Erfarenheter

I det fall Förskole- och grundskolenämnden ger utbildningsförvaltningen i uppdrag att genomföra ytterligare uppdragsutbildningar behöver en rad aspekter beaktas för ett gott genomförande med positiva erfarenheter. En

tydlig plan för hela utbildningen bör formuleras innan en eventuell ny utbildning startar och tid behöver ägnas åt att gå igenom alla eventualiteter innan utbildningen påbörjas.

Om man lyfter ut enskilda svar för närmare granskning så framkommer att olika lärdomar att ta med från satsningen framöver kan vara att beakta:

- tillgängligheten till vikarier,
- tydligare ramar,
- uppmärksamma/kommunicera innebörden i den belastning det kan upplevas vara att studera och samtidigt arbeta.
- Att studenterna önskar utökad tid från verksamheten för studier.
- En önskad tydlighet i organiseringen och förutsättningarna i en uppdragsutbildning.
- Att förutsättningarna ska vara likvärdiga inom kommunens förskolor oavsett huvudman.
- Se över hur förändrade förutsättningar på individnivå kan komma att påverka möjligheten att delta/fortsätta vid uppdragsutbildning samt kommunicera detta innan uppstart.

5. Källor och bilagor

SvD. (2020) *Rapport: Skyhöga avhopp från lärarutbildning*
<https://www.svd.se/rapport-skyhoga-avhopp-fran-lararutbildning>

Lozic V. (2020) *Stora vinster för barn i förskolor med hög kvalitet*. Hämtad den 23 november 2020 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/stora-vinster-for-barn-i-forskolor-med-hog-kvalitet>

Lpfö18. (2018) Läroplan för förskolan. Stockholm: Skolverket.

Bilaga 1: Att studera på uppdragsutbildning

Bilaga 2: Förskollärarytbildning i Österåker